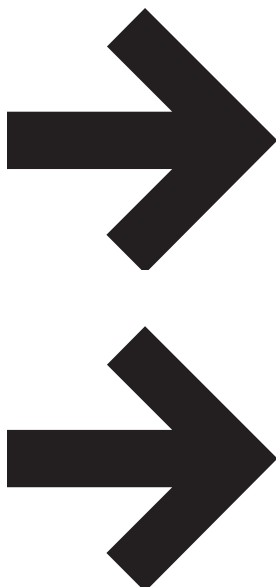

Patrimoni Marítim immaterial

Joan-Lluís Vaills
CREC. Universitat de Perpinyà

■ INTRODUCCIÓ

Respecte al patrimoni estudiat fins ara per l'etnologia tradicional, el patrimoni immaterial és un concepte prou recent i prou nou dins el marc de la recerca.

I quan es tracta de patrimoni marítim, la cosa és encara més poc coneguda que la del patrimoni rural més estudiat; home de la mar i no de la terra, el pescaire pertany a un espai estranger i exterior a l'espai del terrassà. A més, les comunitats pesqueres constitueixen sempre unes minories en gran part desconegudes de l'home comú. S'hi ha produït una suma considerable d'objectes materials, han elaborat també un patrimoni intangible, amagat i gairebé confidencial: un patrimoni d'origen popular, però construït per societats professionals especialitzades i que, al final, acaba per a fer cara de patrimoni savi.

■ ELS ACTORS IMPLICATS

Els membres d'aquestes comunitats pesqueres tenen diferents papers tècnics i no tenen el mateix nivell de contactes i de pràctiques amb la mar i la pesca. Mestres de marina, velers, corders, remendaires, salaires i peixoners són estàtics, actuen tots a terra, dins un marc professional prou estret.

Encara que siguin lligats al món de la mar, no en practiquen físicament l'espai com ho fan els pescaires, que són a l'encop productors, conservadors d'aquest patrimoni, n'asseguren la transmissió i en constitueixen sobretot les fonts documentals marítimes més importants.

■ ELS ESPAIS D'AQUEST PATRIMONI: ESPAIS VISCUTS I PRACTICATS; ESPAIS VISCUTS NO PRACTICATS

□ ESPAIS VISCUTS I PRACTICATS

Totes les dades adquirides pels pescaires resulten dels nombrosos espais viscuts i practicats durant llurs activitats professionals: la mar, encara que se'n recorri una feble part; el territori de la prohomenia; el port, és a dir, les platges de sorra; el trallo d'on s'avaia i on se tira la bar-

ca; els rodals reservats a l'estesa de les xarxes; el cafè, lloc exclusivament masculí del parteg dels diners entre els membres de la tripulació; la barca, en terra i a mar, espai a la vegada de treball i de sociabilitat; el tenyidor, lloc tancat on els patrons venien a tenyir les diferents xarxes de cotó, i, finalment, les drassanes, on tots els amos de barques han pogut familiaritzar-se amb els termes de la construcció naval.

□ ESPAIS VISCUTS NO PRACTICATS

Complementaris dels espais precedents, hi ha els espais únicament vistos i mai no practicats físicament: la serralada de l'Albera; la Muntanya, part delimitada de l'Albera; les Corberes, una altra serralada; Força Real i el Munt Ner, dos pujols; el Canigó. Tots són accidents del relleu més o menys llunyans, suports de signes com les senyes o les marques de temps.

■ NAIXEMENT I FUNDACIÓ D'AQUEST PATRIMONI

La creació d'un patrimoni marítim resulta de la confrontació de l'individu amb el medi natural, amb el grup, amb la comunitat, dins el marc d'activitats professionals i socials.

Tanmateix, produccions i adquisicions majors resulten de les pràctiques de la mar, d'alguns elements del paisatge que envolten la mar, d'alguns elements del cosmos que interfereixen també amb la mar.

■ NATURA D'AQUESTA CONFRONTACIÓ DE L'HOME AMB EL MEDI

La motivació essencial i primera del pescaire és la de viure, de fer viure la família i, per tant, de treure del medi els recursos vitals i econòmics. El seu fi primer és de pescar, d'agafar peix i altres productes comestibles i comercialitzables de la mar.

Sigui quina sigui, la confrontació amb el medi passa sempre per l'aparell sensorial del pescaire, que després fa l'anàlisi de les dades recollides: en primer lloc, s'estableix una comunicació; en segon lloc, se fa l'apreciació dels elements trobats.

Que siguin visuals, olfactives, auditives, gustatives o tàc-

tils, les eines de la comunicació funcionen com a adjuvants dins la majoria dels casos de les activitats professionals.

■ CONDICIONS DE PRODUCCIÓ, DE CONSERVACIÓ I DE TRANSMISSIÓ D'AQUEST PATRIMONI

□ CONDICIONS DE PRODUCCIÓ I D'ADQUISICIÓ: ELS CREADORS DE PATRIMONI I ELS MÈTODES OPERATORIS

Dins el marc estrictament professional, les tècniques de predació instauren una veritable i total relació entre l'home i el medi marítim. Com que cada tècnica de pesca és

una relació cada vegada particular que permet de treure del medi uns ensenyaments diversos i específics, la gran majoria de les dades provenen dels actes de predació.

Com que com a instrument d'anàlisi queda sempre l'home, l'empirisme és l'únic mètode de coneixement del món.

Tan riques, importants i nombroses són també les dades extretes de les relacions amb l'eina de treball que és la barca: enseuar els pals de treure, arronsar, avarar, amorrar, tirar, són treballs gairebé quotidians als quals s'afegeixen totes les maniobres de navegació que prenen en compte la intensitat i la direcció del vent, l'estat de la mar, la direcció i la força del corrent.

A bord, els membres de la tripulació entretenen amb el patró reports jeràrquics i socials. En terra, les activitats socials queden més reduïdes que a bord: la tripulació participa a la venda del peix a l'aixau, se parteix els diners de la setmana al cafè segons una mena de ritual, sempre el mateix.

Al final, és dins l'exercici de la pesca que cada pescaire treu el màxim de tot el que constituirà el seu patrimoni, en gran part comú amb el dels altres pescaires. Tanmateix, hi ha grans disparitats d'un pescaire a l'altre segons l'edat, l'experiència, el nombre de pesques executades, el grau d'intel·ligència de l'individu, la seua capacitat d'anàlisi...

□ CONDICIONS DE TRANSMISSIÓ DEL PATRIMONI

La gran majoria dels sabers i dels saber fer és tota arrelada a la pesca, als actes de predació i a tot el que els fa possibles. Les tècniques de transmissió asseguren la continuïtat i la permanència de tot el que s'ha après, amb els dos únics canals utilitzats per la pedagogia popular: el gest i la paraula.

El principi consisteix a transmetre en situació ara i aquí: el qui sap, que té competència i experiència, transmet treball al que no ho sap encara tot o que comença d'aprendre'n. El treball és el vector essencial dels sabers i dels saber fer; l'aprenentatge se fa per observació dels gestos i imitació del que s'ha vist.

Sabers i saber fer se poden també transmetre oralment, fora del terreny, mes aquesta actitud és més poc freqüent que la precedent.

□ CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI

Alguns pescaires que no fan confiança a llur memòria noten com poden, amb un català fonetitzat, les dades que pensen més difícils de recordar o que treuen mal ells a recordar. Aquest mitjà força minoritari és utilitzat dins els quaderns de senyes.

La conservació se fa més sovint dins la memòria dels actors, comparable llavors a una base de dades més o menys rica: mitjà imposat pel fet de viure dins la total oralitat, conseqüència que resulta de no saber escriure el català; car sem dins el marc d'una societat tradicional de

l'oralitat, els membres de la qual, encara que ho volguessin, que en tinguessin la idea, no saben escriure la llengua de la vida, la llengua especialitzada del treball.

■ UN PATRIMONI SUMATIU

El patrimoni recollit i presentat és una mena de corpus general resultant de la suma del patrimoni de cada pescaire entrevistat, tots membres de la mateixa comunitat pesquera marítima. Aqueix corpus aplega les tècniques, els fets socials, els sabers, els saber fer, les maneres de veure el món i d'hi ser.

Cal prendre en compte que existeix una disparitat de les competències d'un pescaire a l'altre: com més un pescaire és vell, més, en principi, coneix coses i més pot fer referència a una època que altres de més joves no han pogut atènyer pel joc de les memòries dels avantpassats. Llur experiència és més rica; com més pesques diferents ha fet, més en sap.

■ ESTAT ACTUAL D'AQUEST PATRIMONI

A l'hora actual, el patrimoni marítim ja no és majoritàriament ni practicat ni viscut; és un patrimoni mut, tancat dins les memòries. La seua restitució passa per la paraula, mes la paraula sol·licitada, provocada per un investigador amb totes les mancances possibles degudes a una paraula produïda dins una situació de comunicació artificial. Al final es limita a un patrimoni del dir, essencialment de la paraula provocada i donada.

■ COMPONENTS DEL PATRIMONI IMMATERIAL RECOLLIT

El patrimoni immaterial és molt complex, però se'l pot dividir en grans temes: els sabers sobre el cosmos, els saber fer o gestos tècnics, les pràctiques socials dels grups professionals, l'apropiació dels espais viscuts i practicats, els usos de la paraula.

■ SABERS ENCICLOPÈDICS SOBRE EL COSMOS

Sigui quin sigui el tema, el pescaire fa tres operacions mentals: comprendre, anomenar, classificar els elements i els fenòmens naturals, identificar els elements segons els seus criteris.

□ TAXONOMIA DELS OCELLS DE MAR

Són els ocells més presents a mar que nota el pescaire i, sobretot, els que tenen valor de marques de peix, és a dir, que senyalen la presència d'una mola de sarda, d'anxova, de sorell... Aqueixos ocells són identificats per noms transparents semànticament, que transcriuen llurs característiques físiques o comportamentals:

L'escateret: menjaria les escates que suren.

L'ampla: té una gran envergadura.

El coll-llarg

El corbmarí

El cuacurt

□ DENOMINACIÓ DELS ACCIDENTS DEL RELLEU: UN MÈTODE I UNA VISIÓ GEOGRÀFICS DE L'ESPAI

Els contactes físics, repetitius, amb el món marítim han conduït els pescaires a distingir els elements més presents i més practicats. La denominació que usen dels diferents accidents correspon a unes realitats topogràfiques específiques:

Sec: banc de sorra.

Seca: banc de roques.

Bassa: espai reduït de mar tancat per les roques de la vora.

Clot: clot sotaiguat.

Regana: entrada força estreta dins la penya de la vora.

Rec: rec sotaiguat.

Caranca: entrada prou estreta dins la penya de la costa.

Altina: espai de sorra al mig d'un alguer.

Casca: roca sotaiguada, més o menys planera i a poc fons.

Freu: espai estret entre dues roques.

Mar que bomba sobre la roca.

La Taula dels Capellans.

■ ALTRES SABERS SOBRE EL COSMOS: SABERS METEOROLÒGICS

Els estats del cel, de la mar i dels vents constitueixen els tres paràmetres més importants a prendre en compte abans d'anar a calar, segons el tipus de pesca.

Endevinar el temps i encertar la diada és el somni de tots els pescaires: les dues raons majors són de fer bona pesca i de no córrer cap perill. És per això que s'endegen amb cura el cosmos i en treuen observacions pertinents.

□ ELS ESTATS DEL CEL: LES BROMES (O NÚVOLS)

Les bromes no tenen aquí cap denominació científica, sinó popular: l'home de mar manleva les característiques identitàries de cada núvol als mons animal, vegetal i metal·lúrgic. Morfologia, color i consistència són les tres components de la metàfora visual:

Angelets: núvols petits, blancs i lleugers.

Parpallols: núvols petits, blancs i lleugers que fan pensar a papallones.

Escarabats: núvols petits i negres.

Castells: núvols blancs, compactes, alts i amples, amb buldofes.

Coliflors: núvols blancs, compactes, alts i amples, amb buldofes.

Cotó fluix: núvols, blancs, fibrosos com el cotó fluix.

Llimats: núvols llargs i prims, com «llimats» pel vent.

□ ELS ESTATS DEL CEL: EL TEMPS

Sota el vocable *temps* s'amaga una apreciació més general d'un fenomen meteorològic que resulta de la combinació de les bromes, dels vents i del grop (temporal):

El gat s'arrossega: expressió metafòrica d'una massa de núvols estirada tot al llarg del cimall de la serra de l'Albera.

El temps romanceja: la natura i la qualitat del temps no són encara gaire previsibles perquè el temps triga a se declarar.

El temps s'enclosca: se comença de fer fosc.

El cel és teranyinós: el núvols tenen l'aspecte d'una teranyina.

El grop és apinyat, aterrat, atonyat: el temporal és compacte.

El temps és llagrimós: rovilleja.

Una diada d'àngels: temps clar, sense vent o amb poc vent, sense mala mar.

□ ELS ESTATS DE LA MAR: ELS ASPECTES FÍSICS

La mar és una bassa d'oli: metàfora per a traduir l'aspecte planer de la mar.

Bonança/bonança pota: mar calma, i mar calma sense vent ni corrent.

El trepitjol: ones petites.

La maror, una marota: mar de poca intensitat, que convé per a pescar.

El rentabótes: mar de llevant de poca intensitat que s'enrossegava les bótes posades a estancar sus la platja o a la vora abans de les veremes.

El botàs: mar de fons de llevant.

La llevera: mar de llevant que s'estira en amunt de la platja.

Corrent de llevant fumar: corrent del nord, de forta intensitat.

□ ELS ESTATS DE LA MAR: ELS GRAUS D'INTENSITAT

Escatejar: metàfora per a dir que les ones ensenyen de tant en tant en llur cresta una petita blancor que sembla escata de peix.

Cascar: comportament particular de la mar quan comença de créixer i que «se solatja», passant per sobre una casca, roca planera sotaiguada a poc fons.

Rompre: mar forta cada ona de la qual corre amb força escuma.

Rompre a tres andanes: tipus de mar de moviment bastant regular, generat per tres ones que se segueixen al mateix ritme i a la mateixa distància.

Escalaixar: ones que produeixen escuma amb un moviment que recorda la inclinació d'una escala.

Cabrejar: ones prou fortes que s'alcen i cauen a la manera de cabres que salten.

Rompre a tot coll: mar força grossa amb ones grosses i violents.

Se mancar: mar que se calma.

Se matigar: mar que se calma.

S'esborrar: ones que a poc a poc perden altura.

ELS VENTS: CONJUNTS

Car d'amunt: conjunt dels vents que bufen del nord.

Car d'avall: conjunt dels vents que bufen del sud.

Vents intres: conjunt de vents que bufen de l'interior de les terres.

ELS VENTS: SOTSCONJUNTS

Vents fores: conjunt de vents que bufen des de la mar, entre el nord i el nord-est.

Vents llarguers: vents que bufen de la forària.

Vents terrers: vents que bufen de la terra, mes no són pas tots «vents intres».

ELS VENTS: CORPUS

Vents principals

Nords: nord.

Guergal: nord-est.

Llevant i guergal: nord-est-est

Roenga: nord-est-est.

Llevant: est.

Llevant i xaloc: est-sud-est.

Xalocs grassos: est-sud-est, més cap a l'est que el llevant.

Xaloc: est-sud-est, més cap a l'est que xalocs grassos.

Migjorn: sud.

Llebeig: sud-oest.

Ponent: oest.

Canigonenc: oest.

Mestral: oest-nord-oest.

Tramuntana: nord-oest.

Vents locals

Vent de la Gola d'Arles: vent que bufa des d'una depressió entre les muntanyes del band d'Arles, poble del Vallès-pir.

Vent del Fanal: vent que bufa del Fanal de Port Vendres, avall de Cotlliure.

Vent de les sípies: vent feble que autoritza una tècnica de pesca de les sípies dita «rossegar la femella».

Vent de les roses: vent feble que no pot encara esfullar les roses.

Trenca-antenes: cop de vent fort només present a un rodal precís de la costa entre Cotlliure i el Racó; ratxa violent i sobtada que feia malbé les antenes i veles de les barques.

Estats del vent

Alè: força feble.

Bravades: bufades febles.

Bufar a ratxes: bufar amb violència d'una manera desigual.

Escombrar: netejar el cel de tots els núvols; se diu especialment de la tramuntana.

Estès: vent violent.

Franc: vent que bufa sense desviar-se del seu eix.

EXPRESSIÓ DE LA INTENSITAT DEL VENT MITJANÇANT LA SEMÀNTICA

Alè: bufada força feble.

Baf: bufada força feble.

Xaloc gras: vent d'est-sud-est violent.

Pol: vent que arrenca a les ones ruixim.

EXPRESSIÓ DE LA INTENSITAT DEL VENT PER LA MORFOLOGIA

Tramuntana...tramuntanella...tramuntaneta

Guergaló < *guergal*

Xaloquet < *xaloc*

Oratget < *oratge*

Vent d'avalló < *vent d'avall*

Mestraló < *mestral*

Llevantol < *llevant*

■ PATRIMONI DEL GEST, UN PATRIMONI REPETITIU DE L'EFÍMER: EL SABER FER

EL GEST COM A TÈCNICA DE PREDACIÓ

Embassar i cernir: abans de ser calada, la barcada del sardinal necessita ser embassada (els homes la fan passar de terra a bord) i després cernida (plegada a punt de calar).

Enllestir el palangre: el palangre és sempre enllestit (ple-

gat) dins la seua pallassa o cofa (recipient rodó de canya com una gresala).

Anar al/a la traite: caçar el llobarro que passa a la vora des d'una punta amb la feitora.

Reganar: tècnica més a prop de la caça que de la pesca: sobtar el llobarro, a l'hivern, a la nit, amb un fanal en popa de la barca per feitorar-lo per les esquerdes naturals de la costa i els clots.

EL GEST COM A TÈCNICA DE FABRICACIÓ

Fer nanses sipieres o llobarreres: un treball artesanal de cistellaire a base de joncs o de vergues d'oliu.

L'esgaroter: un ormeig senzill per a collir les engarotes o garotes. Consta d'una canya de 3 metres de llargària oberta per una extremitat a la manera d'un embut adaptat a la mida de les engarotes. L'esgaroter permet d'agafar les engarotes a poc fons, a peu o des d'una barca.

Els pans de seu: un auxiliar indispensable per a avarar i tirar les barques. Consisteix en una mena de pedra com la del sabó, feta amb greix de bou picolada, secada a l'ombra, amb la qual se fregaven els pals de treure sobre els quals llisaven les barques quan se les avarava o tirava.

EL GEST COM A TÈCNICA DE MANTENIMENT

Remendar: feina especialitzada, exclusivament femenina, que consisteix a apedaçar els danys fets a les xarxes per un agafatall o un dolí. Remendar és l'art minuciós de les dones que treballen amb el cap, les mans i els peus.

Estendre el bolitxó: ormeig com l'art, de dimensió més reduïda, usat especialment a Argelers dins la pesca dels espets. Com totes les xarxes, aquesta, per no se fer malbé, per a poder ser adobada, era estesa sus la sorra amb la participació de tota la tripulació.

EL GEST COM A TÈCNICA DE NAVEGACIÓ

Ronsar, avarar, tirar/treure: operacions, situades al principi i al final de l'acte de pesca. Per desclavar la barca dels pals la cal fer remanar (ronsar) per l'avarar (posar a l'aigua), i quan la barca torna en terra, la cal tirar amb les talles i la fer pujar sobre els pals disposats dins el trallo.

Anar a la bona: navegar de manera que l'antena i la vela no topin contra el pal, per aprofitar tota la potència del vent.

Anar a la galta gallega: anar vent en popa i un poc de través.

Fer pixar el vent: disposar la barca de per manera que el vent agafi la vela segons un angle tancat per no l'inflar gaire.

Trillutjar: fer passar l'antena d'un band a l'altre de l'arbre (pal) quan hom tomba (canvia de bord).

■ LES PRÀCTIQUES SOCIALS DELS GRUPS PROFESSIONALS. GUIONS CODIFICATS

TIRAR LES BARQUES DE BOU. LA PART DELS TIRAIRES

Quan les barques grosses del bou arribaven en terra, les esperaven ja, per les tirar al sec, homes que no eren pas sempre pescaires. Llavors, el patró els regalava una petita quantitat de cabotilles (peixos petits barrejats) que se'n deia la part dels tiraires.

PARTEIG DEL PEIX AL BOLITXÓ

El bolitxó és una pesca practicada a la platja, mig a mar mig en terra, com la de l'art, però amb una xarxa de mida inferior. La tripulació consta d'una dotzena de persones amb papers diferents, dirigides per un patró: tiraires, ble-gaires, segon, vogaires.

Al final de la pesca, el patró parteix a la platja mateixa el peix agafat (espets, essencialment) i, per això, *terceja*, és a dir, dóna la mateixa quantitat de peix a cada membre de la tripulació que giren a l'entorn d'ell i, cada cop que n'ha servit tres, se serveix i així fent fins que hagi pas més peix.

PARTIR AL SARDINAL. FER GALLIMA

Cada setmana, el dissabte, la tripulació d'un sardinal va a cobrar, sigui a la casa del patró, sigui més aviat al cafè. Cada membre, segons el seu estatut –patró, segon, matelot, novici o mossi–, cobra més o menys segons el sistema de les parts.

Com que eren les dones les que gestionaven els diners, els pescaires, per se crompar tabac o «fer xopina» s'entien entre ells al moment del parteig: si havien cobrat 21, francs per exemple, se posaven d'acord per a dir que n'havien cobrat només 20. D'això se'n deia *fer gallima*. Era un petit robatori, una reacció dels homes al control econòmic, que pensaven massa dur, de les dones.

■ HABITAR EL MÓN: APROPIACIÓ, INFORMACIÓ I PRÀCTIQUES DELS ESPAIS

□ TOPONÍMIA DE LA VORA I TOPONÍMIA SOTAIGUADA: FER SEU, ANOMENAR, INFORMAR L'ESPAI

Llocs de mar, metàfores auditives i visuals

El Bufador: cova dins la penya de la costa on la mar, quan hi entra, rebufo i fa soroll.

La Trombona: esquerra estreta i llarga dins la penya on la pressió de les ones produeix un so que fa pensar en el del trombó.

Les Mules: successió de roques de perfil arrodonit que se segueixen a la manera d'un escamot de mules.

Els Pontics: roques que sobresurten i que constitueixen com un passallís, un gual.

Les Truges i els Porcells: roques grosses i roques més petites que fan pensar a un escamot de truges i llurs cries.

Llocs i rocs sotaiguats invisibles

El Roqueró: roc petit fins al qual s'anava a calar l'art.

Tabac: roc que treu el seu nom del sobrenom d'un pescaire cotlliurenc.

El Sec dels Joncs: banc de sorra a Argelers.

El Reguerot: part d'espai a poca distància de Cotlliure on se calava el sardinal.

Llocs de memòria i memòria dels llocs

El Salt de la Dona Prenys: rodal on la costa fa un penya-segat del cim del qual s'hauria tirat una dona penyada.

El salt d'en Pinchené: rodal idèntic d'on va caure un pintor que cercava un punt de vista pintoresc.

La Caranca d'en Louís de la Gronda: caranca cotlliurenc on se va embarrancar la barca d'un patró de sardinal.

La Punta del Piteàs: punta a la costa de Biarra a Port Vendres on se va eixugar un vaixell batejat *Piteas*.

Les senyes: una geometria dins l'espai d'abans del GPS per a localitzar un rodal, un espai o un objecte sotaiguats, invisibles des de la barca

Les senyes constitueixen tot un sistema de papers diversos:

– per a parar un obstacle on les xarxes se poden esguerrar.

– per a calar un tir de soltes o de palangres tot seguint una ima, és a dir, el perfil d'un part sotaiguada de la penya de la vora o d'un roc.

– per a calar sul roc els llagosters.

– per a recuperar una nansa o una xarxa perdudes a fons amb l'ajuda d'un ormeig particular anomenat *cerca* i que consta d'un ganxo triple al cap d'una corda.

■ EL DIR I EL VERB O ELS USOS DE LA PARAULA

Hi ha un patrimoni totalment conservat dins les memòries i que existeix només dins i pel verb en el marc d'una situació de comunicació.

□ LA PARAULA INSERIDA: DITES I PROVERBIS

Proverbis i dites constitueixen fragments semànticament complets de discurs prefabricats a punt de ser enunciats per a confirmar el que s'acaba de dir.

El seu tira per Déu: el seu amb el qual se fregaven els pals de treure ajudava força a fer llisar la barca quan se l'avarava o se la tirava.

Que Déu nos guard de mal i de março: el vot essencial dels pescaires, no naufragar i agafar peix.

Sem anat a Roma i sem pas vist el Papa: anar lluny a pescar amb la barca i no agafar peix.

Menjar pa i remes: menjar a bord sense parar de treballar.

□ LA PARAULA DESENCAMINADA: EL SOBRENOM DEL PESCAIRE O L'ALTRE DE SI MATEIX

Sobrenomar resulta d'una empresa col·lectiva que fa seua la troballa individual. És una manera d'establir un nou estat civil marginal i popular molt utilitzat a l'interior d'una comunitat d'interconeixement.

En Cravata (corbata) Roig: era comunista.

En Socrate: sobrenom per derisió d'un pescaire que, quan havia netejat la canalera, per a verificar si era destapada, l'embocava i cridava dedins. Un dia, un que passava li va demanar per què feia això i l'altre li va contestar amb humor que demanava si existia qualcú d'honest.

En Monina: s'asseia sus la cadira amb les cames replegades sota les anques com ho fan les mones.

En Quarterola: havia fet tornar la barca en terra on havia descuidat la quarterola del vi.

□ LA PARAULA TRANSCRITA I ASSUMIDA: EL SOBRENOM DE LA BARCA

Com els homes, algunes barques eren «batejades» per d'altres pescaires que el patró, i el sobrenom impositat, en lloc de ser rebutjat pel patró mateix, era transcrit a proa com a nom de la barca. Era una manera d'assumir i de reivindicar la paraules dels altres.

La Tortuga: barca que tenia un motor de feble potència i que navegava lentament.

Trucavells: patró que havia fotut un revés a un home més gran que ell.

El Posó (el Verí): patró violent.

□ LA PARAULA RETOLADA: NOMS DE BARQUES I CONNOTACIONS RELIGIOSES O POLÍTIQUES

El nom de la barca no és neutre; és la transcripció pública de les opinions polítiques o confessionals del patró mitjançant un nom propi d'home cèlebre o un concepte.

Pescaires republicans

Marceau: nom d'un general de l'exèrcit revolucionari francès.

Hoche: nom d'un general de l'exèrcit revolucionari francès.

Victor Hugo: gran poeta del segle XIX.

Fraternité: un dels elements del lema republicà francès.

Jaurès: polític francès d'esquerra.

Pescaires protestants

Isaïe: profeta d'Israel.

Moïse: profeta d'Israel.

Pescaire catòlic

Notre Dame de Consolation: santa patrona de l'ermita de Cotlliure.

□ LA PARAULA CIVIL, PÚBLICA: EL NOM DELS PESCAIRES

Marceau: general republicà.

Clovis: rei dels francs.

Richelieu: ministre del rei Lluís XIII.

Simon: apòstol.

Pierre: nou nom d'en Simó esdevingut apòstol.

□ LA PARAULA QUOTIDIANA: PARAULES DE PATRONS I DE MATELOTS

Sem mancat el ralleu!: decepció d'un que no havia agafat cap sarda mentre els altres havien carregat.

Mira, mira, aqueixa sarda ten collars!: broma dels compraires quan veien sardes amb una malla de xarxa a les gaunyes, cosa que passava quan la xarxa era vella o quan el pescaire desempescava malament.

Pa nou!: ordre donada al que anava a xopar dins el plat comú amb un bocí de pa que ja havia xucat.

□ LA PARAULA FESTIVA: CANÇONS D'AQUÍ

Bonança

La remendaire: l'única havanera dels pescaires nordcatalans.

□ PARAULES REFERIDES: PARAULES I HISTÒRIES DE PESCAIRES

Salva la bombona, Marceau!: mentre la barca naufragava, en Zéphirin, un pescaire, va cridar a l'altre, en Marceau, de recuperar la bombona de vi.

La Lleï: sobrenom d'un pescaire de Cotlliure que tenia un

hort, del qual els joves li robaven hortalisses. Un dia els va pescar i va cridar, mig en català, mig en francès: «Au nom de la llei, je vous arrête!», i el van batejar la Llei.

LA PARAULA INVENTADA: LLEGENDES

Les llegendes concerneixen dos objectes naturals que fan de suport material a dues creences populars cotlliurenques.

La Bassa de la Sang: racó petit dins la penya de la vora a prop de la capella dedicada a sant Vicenç. Hom diu que, després del seu martiri sobre l'illot que porta el seu nom, el cos del sant fou tirat a mar pels seus torcionaris i que, des d'aquest crim, l'aigua d'aquest racó s'enrogeix en certs moments de l'any.

La Taula dels Capellans: roca planera de la vora, aïllada, que sobresurt un metre, i sobre la qual els monjos del convent dels Dominicans pròxim venien a menjar el 16 d'agost, dia de la festa major de Cotlliure.

■ CREENCES, SUPERSTICIONS I INTERDICIONS: LES DUES PORS DEL PESCAIRE

INTERDICIONS A RESPECTAR PER A NO COMPROMETRE LA PESCA

- a) La paraula prohibida: *la guilla*.
- b) Aliments prohibits a bord: ous bullits (passats per aigua), moleta (truita).
- c) Dia tabú: el dia dels Morts no s'anava a pescar.
- d) Comportament rebutjat: xiular a bord a mar.
- e) Contacte prohibit: embarcar amb sabates de cuire.

LES PROTECCIONS SIMBÒLIQUES PER A NO FER MARÇO

- a) Benedicció de la barca i de les xarxes.
- b) Posar al carquinyol de proa ous de gallina postos el Divendres sant.

INTERDICIONS A RESPECTAR PER A NO PERILLAR

- a) No menjar llapí (conill) i no portar llapí cuinat a bord.
- b) No xiular per no provocar la tempesta.

LES PROTECCIONS CONTRA EL NAUFRAGI

- a) Creus clavades al carquinyol de proa.
- b) Fulla de lloret beneït per Rams i clavada al carquinyol de proa.
- c) Medalles de la Verge dins el portamonedes.
- d) Se signar quan la barca passava davant del Crist de l'illa a Cotlliure.

PER A CONSERVAR UNA BONA VISTA

- a) Portar una anella d'or a l'orella.

■ CONCLUSIÓ

El patrimoni marítim viu ha parat de ser tramès per culpa de la fi de la pesca tradicional, a falta de successors, per culpa dels canvis tècnics i tecnològics i per raons d'economia de mercat.

Com que la paraula ha gairebé desaparegut amb la fi de la pesca, dels pescaires, dels intercanvis en situació normal de comunicació dins el marc de les feines, queda només la llengua de tota una comunitat; una llengua majoritàriament especialitzada, un tecnolèct que constitueix la matriu de tota una cultura que ha deixat de viure quan se van parar les activitats pesqueres.

Avui dia, queda un patrimoni fràgil, conservat dins la memòria dels darrers actors supervivents.

